

DIVADLO AKO ARCHITEKTÚRA PAMÄTI A NÁRODNEJ IDENTITY. RUSSIAN CASE – ZLATÁ MASKA 2018

ZUZANA SPODNIAKOVÁ

Ústav divadelnej a filmovej vedy,

Centrum vied o umení Slovenskej akadémie vied, Bratislava

Abstrakt: Autorka sprostredkúva pohľad na vybrané inscenácie tohtoročnej špeciálnej programovej sekcie ruského divadelného festivalu Zlatá maska 2018 – Russian Case v Moskve, určenej zahraničným kritikom, novinárom, manažérom, producentom, riaditeľom divadiel a medzinárodných festivalov. Komparácia najnovších divadelných produkcií rôznych žánrov a umeleckých estetik odhaľuje spoločný záujem ich tvorcov o naliehavé spoločensko-kultúrne i historicko-politické témy. Sekcia Russian Case predstavila ruské divadlo ako čoraz aktívnejší nástroj spoločenskej angažovanosti, ktorému nie je ľahostajná súčasnosť ani minulosť národa či jednotlivca. S víziou lepšej budúcnosti sa tvorcovia konfrontujú s kolektívnou aj individuálnou pamäťou a hľadajú cesty, ako sa s nimi umelecky i ľudsky vyrovnávajú.

Kľúčové slová: Zlatá maska 2018, Russian Case 2018, súčasné ruské divadlo, ruské dokumentárne divadlo, kolektívna pamäť, individuálna pamäť

Programová sekcia Russian Case 2018 predstavila počas svojho 19. ročníka, ktorý bol súčasťou 24. ročníka najväčšieho súťažného festivalu ruského divadla Zlatá maska 2018 (február – apríl 2018), dvadsaťpäť predstavení činoherného, bábkového, alternatívneho divadla, opery, baletu i moderného tanca z práve prebiehajúcej i predchádzajúcej divadelnej sezóny. Niektoré z nich boli zároveň nominované na prestížne národné divadelné ocenenia Zlatá maska 2018.¹ Nakoľko sa predstavenia v divadlách hrali paralelne, pre jedného diváka nebolo možné vidieť celý program Russian Case. V štúdiu preto venujeme najväčší priestor predstaveniam, ktoré autorka textu navštívila.

Program Russian Case poukázal na to, že pre väčšinu ruských divadelných tvorcov zostáva dominantnou potreba umeleckej introspekcie vo vzťahu k minulosti – k veľkým historickým okamihom aj osobným spomienkam. Od toho sa odvíjali i sprievodné stretnutia za okrúhlym stolom, ktoré sa stali platformou pre rozvíjanie diskurzu nastoleného tvorcami inscenácií, teda pre pomenovanie významu minulosti pre súčasnosť v pamäti spoločnosti i jednotlivca a dnešnej roly divadla vo vzťahu k tejto pamäti. Toto zameranie vyplynulo nielen zo 100. výročia Októbrovej revolúcie v roku 2017, ale najmä z aktuálnych udalostí v spoločenskom, kultúrnom i politickom živote, ktoré stále nesú ťarchu minulosti.

Cieľom tvorcov prezentovaných inscenácií bolo hľadať a ponúknuť nové, nezaťažené spôsoby ako rozmyšľať o minulosti, vyrovnávať sa s historickými traumami spoločnosti i vlastnou pamäťou, komunikovať o nich vo vzťahu k problémom súčasného sveta. Stretnutie prítomnosti s minulosťou sa malo preto sprostredkovať cez

¹ Celkovo bolo v rôznych kategóriách Zlatej masky 2018 nominovaných 66 inscenácií z 22 ruských miest.

Bojovníčka Džyrybyna. Na motívy oloncho Prokopija Jadrichinského-Bedeela. Teatr Oloncho, Jakutsk, premiéra 2. 2. 2017. Réžia Matriona Kornilovová. Foto tlačové oddelenie festivalu Zlatá maska 2018. Snímka Vasilij Krivošapkin.

novú a netradičnú skúsenosť, očistenú od zbytočného hnevu, zlosti, bolesti. Jednou z kľúčových tém súčasného ruského divadla sa tak ukázalo byť skúmanie „povahy nebezpečných sentimentálnych pocitov národnej identity“², na čo upozornila kurátorka Russian Case Alona Karasová v predslve bulletinu Russian Case.

Jednou zo základných zložiek národnej identity je jej vlastná mytológia. Na túto dôležitosť sa cielene zameriava inscenačná tradícia irkutského Divadla Oloncho (Teatr Oloncho), založeného a profilovaného ako divadlo s dramaturgiou orientovanou na jakutské mýty, eposy a históriu. Tento rok oslavuje súbor desať rokov svojej existencie a jeho popularita svedčí o dôležitosti mytológie ako stále aktuálnej a aktívnej zložky národnej kultúry. V programe Russian Case sa Divadlo Oloncho predstavil s inscenáciou *Vojiteľnica-Džyrybyna* (Bojovníčka Džyrybyna, réžia Matriona Kornilovová), nominovanou na Zlatú masku 2018 v štyroch kategóriách (činohra veľkej formy, réžia, scénografia, kostýmy). Inscenácia rozpovedala mytologický príbeh na motívy oloncho³ Prokopija Jadrichinského-Bedeela o bojovníčke Džyrybyne, ktorá neváha obetovať samu seba, aby zachránila harmóniu sveta tvoreného Spodným svetom, Stredným svetom a Vrchným svetom (mytologický variant pekla, zeme a neba). Vertikálne rozdelenie sveta na tri roviny zároveň predstavilo pohľad na horizontálnu časovú os v živote človeka, na ktorej peklo predstavuje minulosť, zem súčasnosť

² Golden Mask Festival : Russian Case 2018 [bulletin k Russian Case 2018]. Moskva : Golden Mask Festival, 2018, s. 8.

³ Najstarší druh epického umenia Jakutov.

a nebo budúcnosť. Tento interpretačný pohľad sa objavil vo viacerých inscenáciách *Russian Case* i *Zlatej masky* 2018.

Tak ako dramaturgia tohto divadla, aj réžia a herecká práca vychádzajú z postupov japonského tradičného divadla *Nó* a *Kabuki*. V legende o *Džyrybyne* vystupujú kone a vtáci, ktorých herci stvárňovali z vonkajšieho hľadiska pohybovou znakovou štylizáciou, avšak s plne zvnútornenou a prežitou psychológiou: lásku cítili a bojovali o ňu ľudskí hrdinovia rovnako ako tí zvierací. Herci predviedli vysoko štylizovanú hru s presne kódovaným pohybom a dramatickými gestami. Text interpretovali technicky veľmi náročným, pre jakutský kraj typickým hrdelným spevom v tunajšom jazyku, ktorí sprevádzali hrou na bubon. Popri pohybovom a gestovom slovníku čerpajúcom z tradície boli do hry zakomponované tiež prvky modernej štylizácie. Rovnako kostýmy kombinovali tradičné dobové a lokálne znaky (honosné a prepracované odevy, hojne využívajúce kožušinu, plátno, kov – svadobné ozdoby pre nevestu boli z pravého striebra) so štylizovanými prvkami (konská hriva na prilbici a chvost v ruke herca ako znak koňa a pod.).

Na festivale sa objavila aj ďalšia mytologická hrdinka – *Antigona*, ktorej príbeh adaptoval francúzsky dramatik Jean Anouilh na spoločnosť 20. storočia. Inscenácia *Baškirského divadla* drámy M. Gafuri (*Baškirskij teatr dramy im. M. Gafuri*, Ufa) v réžii Farida Bikčantajeva bola na *Zlatú masku* 2018 nominovaná v siedmich kategóriách (činohra veľkej formy, réžia, scénografia, hlavná ženská rola, mužská hlavná rola, ženská vedľajšia rola, mužská vedľajšia rola). Produkcia v baškirskom jazyku sa zamýšľa nad tragédiou sociálnej vrstvy tvorenej inteligenciou v súčasnej spoločnosti. V jej okolí sa páchajú najväčšie zverstvá, no pre tých, ktorých sa daná tragédia netýka, sa problémy iných menia len na zaujímavý a duchaplný predmet diskusie. Medzi nimi sa zjavuje *Antigona* – dievčina v hipsterskej čiapke, čo na sebe ako prvá pociťuje deštrukciu dnešného sveta, na ktorého pravidlá sa odmieta adaptovať. Nehce pokračovať v zakorenenej neľahosti, ale túži očistiť hriechy svojho rodu, aby nastolila poriadok prítomnosti – „stredného sveta“, v ktorom žijeme. Na to je potrebné vyrovnať sa s minulosťou – veď *Antigona* v preklade doslova znamená „hodná svojich predkov“.

Popri dávnych mýtoch sú súčasťou národnej identity aj mýty novodobé, týkajúce sa nedávnej histórie. Mnohé produkcie priniesli konfrontáciu so stále živými mýtmi sovietskej éry. Napríklad tvorcovia spektakulárnej inscenácie *CIRK* (*CIRKUS*), zaradenej do programu *Russian Case*, ju situovali do prostredia cirkusu ako ruskej zábavnej formy umenia s hlbokou tradíciou. Produkciu s prvkami grotesky, estrády, kabaretu, muzikálu či nemého filmu naštudoval v Divadle národov (Teatr nacij, Moskva) Maxim Didenko. Tento režisér niekoľko rokov spolupracoval na výskumnom projekte, ktorého cieľom bola „neutralizácia“ tzv. sovietskeho mýtu. *CIRK* je remakom úspešného rovnomenného sovietskeho hudobného filmu z druhej polovice tridsiatych rokov.⁴ Hlavnú rolu Marion Dixon, inšpirovanú filmovou hviezdou Marlene Dietrich, v ňom stvárnila legenda sovietskeho filmu Luba Orlovová. Tak ako vo filme, aj v Didenkovej inscenácii prichádza hrdinka s americkou cirkusovou atrakciou „*Let na Mesiac*“ na hosťujúce vystúpenie do ZSSR. Je síce najdôležitejšou umelkyňou programu, no autor atrakcie Franc von Knejšic, ktorý pozná úskalia jej súkromného

⁴ Scenár Ilia Ilf, Valentin Katajev, Jevgenij Petrov, réžia Grigorij Alexandrov a Isidor Simkov. Mosfilm, 1936.

Konstantin Fiodorov/Maxim Didenko. *CIRKUS*. Teatr nacij, Moskva, premiéra 11. 5. 2017. Réžia Maxim Didenko. Foto tlačové oddelenie festivalu Zlatá maska 2018. Snímka Ira Poľarná.

života (je slobodná matka a žena hľadajúca lásku, pracujúca v umeleckom prostredí, ktorému dominujú muži), ju vydiera. Marion nachádza útočisko v ZSSR, kde objavuje ideálny, akoby pre ňu stvorený svet – ako keď Alica našla samu seba a svoju silu v krajine zázrakov. Začína sa učiť po rusky a Sovieti s ňou chcú pripraviť konkurenčné číslo, ktorým by prekonalí to americké. Franc sa ju snaží pred ruským publikom očierniť, aby neprišiel o kontrakt s ňou. Nakoniec jeho intrigy zlyhávajú a sovietske vesmírne číslo je veľkolepý „cirkus“ (slovo „cirk“, ktoré v ruštine znamená cirkus, je v inscenácii vysvetlené aj ako skratka pre centrálny výskum ruského vesmíru – Centraľnoje issledovanieje rossijskogo kosmosa – CIRK).

Využívajúc princíp retro futurizmu, režisér vytvoril na javisku fantazijnú planétu, ktorá sa nachádza kdesi vo vesmíre. Žijú na nej hovoriace psy, vystupujú klauni, tancuje sa a spieva, projektujú sa sny. Herci hrajú veľkú časť výstupov na kameru v rohu proscénia – ako postavy si točia dokument o svojej ceste do ZSSR. Zvieratá majú výrazné antropomorfné vlastnosti (napr. psy obsluhujúce kameru). Film, ktorého zábery sú premietané ako projekcia na celom zadnom horizonte, zachytáva ich najnútornejšie pocity, pred svetom skryté osobné drámy, o ktorých na javisku vypovedajú prostredníctvom umeleckých čísiel prezentovaných na obrovskej modrej točni (scénografia Marija Tregubovová). Rovnakej modrej farby sú kostýmy postáv i zvierat, takmer všetci mužskí interpreti majú na modro nafarbené aj vlasy. Táto farba umožňovala hercov na točni v priebehu inscenácie „kľúčovať“ do výtvarných kompozícií objavujúcich sa na projekčnom plátne, na ktorom sa počas deja premietali i zábery z pôvodného filmu *Cirk*. Vďaka odstupu od témy, ľahkosti a humoru vznikla inscenácia, ktorá dovolila publiku zasmiať sa na mýtoch sovietskej éry. Napríklad

traumu Sovietov z prehratého boja o Mesiac vyriešil režisér úsmevným zmierením s víťaznými Američanmi – v záverečnom čísle sovietskej verzie cirkusovej atrakcie letí na Mesiac Američanka Marion aj s dospelým afroamerickým synom.

Svojskému pohľadu na ďalší míľnik sovietskej histórie, revolučný rok 1917, bola venovaná veľkolepá performance moskovského MCHT-u *Svetlyj puť. 19.17* (Svetlá cesta 19.17, scenár v spolupráci s Andrejom Zolotariovom a réžia Alexander Moločnikov), vychádzajúca z Platonova. Inscenácia nadviazala na titul divadla z roku 2014 s názvom *19.14*, rozprávajúci príbeh stretnutia niekoľkých francúzskych a nemeckých vojakov formou kabaretu (aj v tomto prípade bol autorom a režisérom Alexander Moločnikov). Názov odkazoval tiež na film režiséra Grigorija Alexandrova *Svetlyj puť* (scenár Viktor Ardov, Mosfil'm, 1940). Ukážky z neho boli počas performance premietané spolu s ďalšími zábermi z filmov o revolúcii, napr. zo snímky *Oktabr* (Október)⁵. Slúžili ako kontrapunkt vtedajších prísľubov spoločnosti a následnej reality, aj ako porovnanie s dnešnou skutočnosťou. Dostávali sa do kontradikcie s replikami, vyznievali ako smutný smiech cez slzy z toho, čo revolúcia sľubovala, čomu ľudia verili a čo napokon dostali. Na javisku nechýbalo sprítomnenie Stalinových megalomanských vízií o Rusku – herci vytvárali stalinské mrakodrapy, moskovské metro, Tatlinovu vežu a iné známe motívy tvoriace (s)vedomie „Homo sovieticus“.

Vo fókuse na sovietske časy s bohatými paralelami na aktuálnu každodennosť sa ocitla aj dramatizácia románu *Majster a Margaréta* od Michaila Bulgakova, ktorú uviedlo moskovské Štúdio divadelného umenia (Studijo teatraľnogo iskusstva, Moskva). Režisér Sergej Ženovač ju situoval do psychiatrickej liečebne plnej bielych plášťov a v duchu nadprirodzených síl prítomných v románe obohatil inscenáciu o iluzionistické triky, na ktorých so súborom spolupracoval slávny iluzionista Artem Ščukin.

Sovietska éra bola obdobím nielen zakazovaných prozaikov, ale i básnikov, ktorých verše sa stali liekom na prežitie čitateľov aj autorov samotných. Režisér Maxim Didenko v inscenácii súboru Starý dom (Staryj dom, Novosibirsk) *Ja zdes* (Som tu), nominovanej na Zlatú masku 2018 v kategórii činohra malej formy, zdramatizoval básne Leva Rubinštejna – básnika, ktorý sa na konci sovietskej éry dostal na zoznam zakázaných autorov. Jeho verše spievali herci svojimi telami. Autor ožil prostredníctvom ich pohybu v kolektívnej kontemplatívnej performancii. Stretol sa v nej konceptualizmus sedemdesiatych a osemdesiatych rokov 20. storočia so súčasnosťou, v ktorej začínajú rezonovať hlasy nových obetí sovietskej histórie.

V aktuálnej divadelnej sezóne zdôraznil „hlboký a radikálny filozof divadla“⁶, režisér Klim (Vladimir Klimenko), dramatický formát básní ďalšieho z významných ruských básnikov 20. storočia, keď vytvoril monodramu o živote a dobe Osipa Mandelštama s názvom *Osip Mandelštam: tomnoje derevo slova* (Osip Mandelštam: temný strom slova). Inscenácia moskovského Centra dramaturgie a réžie (Centr dramaturgii i režissury) vznikla na základe niekoľkoročného projektu „Rovnaký hlas človeka. Služba slovu – Ruské Logos“. Texty básní v inscenácii reflektujú minulosť básnika (obvinenia z protistalinizmu, protisovietskych názorov a kontrarevolučnej činnosti, päť rokov nútených prác v tranzitnom tábore), cez ktorú zároveň pomenúvajú hrôzy tohto obdobia. Básne vyvolávajú „spev“ tela. Predstavitel Mandelštama (Piotr Kulikov, vyštudovaný filozof), ktorý je jediným interpretom toh-

⁵ Scenár a réžia Grigorij Alexandrov a Sergej Ejzštejn. Sovkino, 1927.

⁶ *Golden Mask Festival : Russian Case 2018* [bulletin k Russian Case 2018], s. 35.

Osip Mandelštam: temný strom života. Centr dramaturgii i režissury, Moskva, premiéra 8. 12. 2018. Réžia Vladimir Klimenko. Foto tlačové oddelenie festivalu Zlatá maska 2018.

to dvojdejsťvového divadla jedného herca, ich tancuje a spieva bez hudobného sprievodu počas celej inscenácie. Okrem spevu básnikových veršov nezaznie jediné hovorené slovo, o všetkom sa vypovedá len cez Mandelštamovu poéziu: „Náš umelecký prieskum spočíva v rozpoznaní palimpsestu⁷ času, kde ‚kultúrne vrstvy‘ hovoreného poetického slova sú neoddeliteľné od rytmov a melódií tvoriacich akustické prostredie epochy.“⁸

V prvom dejstve sú spievané verše vnútornou spoveďou Mandelštama sebe samému. Tancuje v tme, vidno len jeho bosé chodidlá medzi zrkadlami obklopujúcimi ho z troch strán, ktoré miestami odrážajú jeho siluetu ponorenú do tmy. Svetlo sa niekedy mierne zdvihne, no nikdy mu nevidno do tváre. Je skrytá rovnako, ako sa ju snažil skryť sovietsky režim. Do svetla sa herec dostáva až v druhom dejstve, počas básnikovho uväznenia v pracovnom tábore, kde zahynul pravdepodobne na týfus. V tejto časti spieva básne aj do mikrofónu a vstupuje do komunikácie s divákom. Jeho spev je dialógom v čase a priestore. Okolo stojace zrkadlá zastupujú nekonečnú hĺbku možností a uhlov pohľadu videnia minulosti.

Rovnakým spôsobom pristupovali tvorcovia k ďalšej inscenácii – dramatizácii poémy Anny Achmatovovej⁹ *Poema bez geroja* (Poéma bez hrdinu)¹⁰, na ktorej praco-

⁷ Rukopis napísaný cez starší, čiastočne odstránený text, obyčajne na pergamene.

⁸ *Golden Mask Festival : Russian Case 2018* [bulletin k Russian Case 2018], s. 35.

⁹ Anna Achmatovová bola po Októbrovej revolúcii ako spisovateľka zakázaná a prenasledovaná. Jej manžel odsúdil režim na smrť pre vlezradu a jej syna uväznili.

¹⁰ Dielo začala písať v roku 1940. Vydané bolo až po jej smrti, počas jej života vychádzalo v samizdatoch.

vala viac než dvadsať rokov. Inscenácia *Axmatova. Poema bez geroja* (Achmatovová. Poéma bez hrdinu, Gogoľove centrum, Moskva) v réžii Ally Demidovovej a Kirilla Serebrennikova zobrazila obdobie predrevolučných rokov, Achmatovovej mladosti i prvého debutu, pričom dôrazom na jeho aktuálnosť upozornili tvorcovia na paralely poetkinho diela so súčasnosťou. Za stvárnenie Achmatovovej si herečka Alla Demidovová odniesla Zlatú masku 2018 za hlavnú ženskú rolu.

Dopad sovietskej éry na dnešnú prítomnosť sa stal interpretačným kľúčom aj pre texty súčasných autorov. Spomeňme spektakulárnu šou moskovského Centra Mejerchoľda (Centr Mejerchoľda) *Solnečnaja linija* (Slnecná línia) v réžii Viktora Ryžakova, inšpirovanú hrou Ivana Vyrypajeva o komunikačnej bariére a zápase manželskej dvojice. Zarezonovalo tiež moskovské Divadlo A. S. Puškina (Teatr imeni Puškina) s inscenáciou populárnej hry *S_učilišča* (foneticky názov znie ako „Z učilišťa“, ale v napísanej podobe evokuje ruské slovo „suka“, vo význame hrubého označenia, nadávky – suka, mrcha) od mladého bieloruského dramatika Andreja Ivanova. Hra rozpráva o drsnej láske medzi povahovo neskrotnou študentkou technického učilišťa Taňou, ktorá pracuje v obchode s rybami a stará sa o otca invalida, a učiteľom filozofie Sergejom Romanovičom. Ten už má plné zuby biednej výplaty a chystá sa prednášať v klube Kamarilia. O Taňu by nemal záujem, ak by v opitosti neuzavrel stávkou so svojím kamarátom Slavikom, že ak ju pripraví o panenstvo, dostane od neho MacBook a priepustku do klubu. Réžisér Semion Serzin obsadil do hlavných rol nedávnych absolventov GITIS-u z ročníka Jevgenija Pisareva. Mladých hercov obliekol do čiernych kostýmov a temnotu života ich postáv umocnil minimom svetla na javisku, kde boli len školská tabuľa, stôl a fľaše vody na podlahe. Opäť sa využívala projekcia (tak ako v mnohých inscenáciách *Russian Case* a *Zlatej masky* 2018), napríklad na zobrazenie sexuálnych obrazov. Pochmúrny text s množstvom nespisovných výrazov a vulgarizmov bol prekvapivo interpretovaný s veľkou dávkou humoru, čo ocenila odborná i široká verejnosť.

Aj inscenácia tragikomickej hry Dmitrija Danilova *Čelovek iz Podol'ska* (Človek z Podol'ska) v Teatre.doc nastolila tému „päťdesiatich odtieňov šedej“, ktorá ako pozostatok sovietskej éry zostala v dnešných uliciach malých priemyselných miest obklopovať a otupovať zmysly obyčajných ľudí, takže nie sú schopní vytvoriť si vzťah k vlastnej krajine. Policajti preto unesú „človeka z Podol'ska“, ktorému sa viac páči Amsterdam než jeho vlasť, aby ho naučili mať vzťah k domovine a vidieť jej krásu, ktorú si doteraz nevšimol a odmieta si ju pripustiť. Za inscenáciu, ktorá bola nominovaná v kategórii činohra malej formy, si jej autor Dmitrij Danilov odniesol Zlatú masku ako dramatik. Radosť z ocenenia však zatienila smutná udalosť: v deň predstavenia počas *Russian Case*, 1. 4. 2018, zomrel na infarkt Michail Ugarov, jeden z dvojice režisérov inscenácie (druhým bol Igor Stam) a spoluzakladateľ Teatra.doc, ideológ hnutia Nová dráma.

Konotácie so sovietskou spoločnosťou boli dosadené aj do interpretácie textov zahraničných autorov. Napríklad petrohradské Divadlo mladých divákov A. A. Brianceva (Teatr junych zritelej im. A. A. Brianceva) prostredníctvom hry *Rosenkranc i Gil'denstern* (*Rosencrantz a Guildenstern*)¹¹ od Toma Stopparda (réžia Dmitrij Volkostrelkov) rozohralo šachovú partiu Hamletových kamarátov v konceptuálnej in-

¹¹ Originálny názov hry je *Rosencrantz and Guildenstern Are Dead* (Rosencrantz a Guildenstern sú mŕtvi).

Dmitrij Danilov: *Človek z Podolska*. Teatr.doc, Moskva, premiéra 25. 5. 2017. Réžia Michail Ugarov, Igor Stam. Foto tlačové oddelenie festivalu Zlatá maska 2018. Snímka Ajžan Žakipbekovová.

scenácii situovanej do sklonku osemdesiatych rokov, zachytávajúc obdobie perestrojky a následný nástup novej éry.

O problémoch a postavení súčasného človeka, ktorý žije v tieňoch minulosti, vypovedali tvorcovia tiež cez nadčasové texty ruskej dramatickej klasiky. Postavám Čechovovho *Uja Váňu* v inscenácii petrohradského Divadla Lensoveta (Teatr im. Lensoveta) pozmenil režisér Jurij Butusov repliky, vytrhnúc ich z pôvodného kontextu hry, a tak vytvoril etudy smerujúce k absurdno-tragickej klauniáde, ukazujúcej beznádej človeka márne prahnúceho po naplnenom živote. Za tento tvorivý počín, ktorým režisér pripomenul svoj úspešný debut, Beckettovo *Čakanie na Godota*, bol Jurij Butusov ocenený Zlatou maskou 2018 v kategórii réžia. Na zozname nominovaných figurovala medzi činohrami veľkej formy tiež inscenácia Čechovovho *Ivanova* (réžia Timofej Kuliabin, Divadlo národov/Teatr nacij, Moskva), medzi činohrami malej formy zase Turgenjevov *Mesiak na dedine* (réžia Boris Mil'gram, Divadlo-divadlo/Teatr-teatr, Perm).

Zosúčasnením opery *Snehulienka* (Veľké divadlo/Bolšoj teatr, Moskva), ktorú predstaviteľ ruského hudobného romantizmu Nikolaj Rimskij-Korsakov skomponoval podľa rovnomennej hry Alexandra Ostrovského, zachytil režisér Alexandr Titel popri inom aj bytostnú túžbu súčasného mladého dievčaťa po fyzickom precítení lásky, ktorá ju nakoniec stojí život. Z výberu inscenácii Russian Case si veľkú pozornosť divadelníkov aj širšej verejnosti získala i ďalšia zosúčasnená režijno-dramaturgická koncepcia – inscenácia podľa Ostrovského hry *Bez vena* (réžia Dmitrij Krymov), ktorej hrdinka sníva o láske a krásnom živote. Herci Školy dramatického umenia (Škola dramatického umenia) s absurdnosťou a grotesknou nadsádzkou vykresľujú

svet, v ktorom vládnu peniaze, a jediné, čo môže žena urobiť, je predať sa drahšie. Speváčka hviezda miestnej krčmy Larisa, slovami režiséra „ruská Carmen“ namiesto toreadorov a vojakov obklopená podnikateľmi, sa ale odmieta zmieriť s takouto realitou. Na pozadí hluku pochádzajúceho z legendárneho futbalového zápasu Majstrovstiev Európy 2008 Rusko : Holandsko (3 : 1), ktorý sa premieta na projekčnom plátne, sa odohráva trpká-satirická Ostrovského komédia, prepojená s atmosférou čechovovského sveta, kde sa „pije čaj“, zatiaľ čo sa rieši osud človeka.

Zosúčasneniu neunikol ani veľikán ruskej klasiky Fiodor Dostojevskij. Netradičným experimentálnym počínom bola adaptácia jeho románu *Idiot* – vizionárska fantasy kombinujúca Dostojevského text s *Monadológiou* nemeckého filozofa, fyzika a matematika Gottfrieda Leibniza v inscenácii *Idiotologija* (*Idiotológia*, réžia Klim Kozinskij, Elektroteatr Stanislavskij, Moskva). Výraznú odozvu u publika získala aj zosúčasnená dramatizácia románu *Zločin a trest*, ktorej inscenácia v podaní petrohradského Alexandrinského divadla (*Alexandrinskij teatr*) v rézii Attilu Vidňanského bola niekoľkonásobne nominovaná na Zlatú masku 2018 (činohra veľkej formy, réžia, hlavná ženská rola, vedľajšia mužská rola). Ocenenie si napokon odniesol Dmitrij Lysenkov za najlepšiu vedľajšiu mužskú rolu. Inscenácia obrátila pozornosť na tému večných otázok ľudského bytia, predurčenia človeka. Zamerala sa predovšetkým na otázky slobody a viery, na ktoré hľadá Dostojevskij odpovede vo svojom románe. Stratu viery u človeka vníma režisér ako celosvetovú otázku, aktuálnu a naliehavú nielen pre divákov v Rusku, ale i na Západe.

Vo viacerých z produkcií prezentovaných v rámci Russian Case sa stretnutie minulosti a súčasnosti stalo kľúčovým prvkom režijnej koncepcie. Napríklad v inscenácii *Strach Lubov Otčajanie* (*Strach Láska Zúfalstvo*) na motívy Brechtovej hry *Furcht und Elend des Dritten Reiches* (*Strach a bieda Tretej ríše*) a dialogickej úvahy *Rozhovory utečencov* bola základným režijným princípom rodinná fotografia. Dnes veľmi populárna divadelná rekvizita tu prebrala funkciu fenoménu, v ktorom sa zhmotňuje minulosť pre súčasnosť. Režisér Lev Dodin štylizoval hercov petrohradského Malého činoherného divadla – Divadla Európy (*Malij dramatičeskij teatr* – *Teatr Jevropy*) do mizanscén ľudí pózujúcich na fotografiách. Herci v nich zotrvali a, dívajúc sa do hľadiska, rozohrávali Brechtove i dnes aktuálne texty, uvažujúce o večných ľudských hodnotách a zásadách bytia. Inscenácia bola za transformáciu Brechtových myšlienok do dnešnej doby výsostne divadelnými výrazovými prostriedkami ocenená Zlatou maskou 2018 ako najlepšia činohra veľkej formy (popri tejto kategórii bola nominovaná aj v kategóriách réžia, scénografia a hlavná ženská rola).

Inokedy stretnutia minulého a prítomného v inscenovaných hrách vytvárali priestor pre vyrovnávanie sa nielen s minulosťou národa, ale i jedinca na pozadí dejín, prípadne s jeho osobnou pamäťou, ktorá bola často spätá s konkrétnym miestom. Tvorcovia poňali architektúru ako ďalší prvok identity národa a osobnej identity človeka. V niektorých inscenáciách sa architektúra dokonca stala samostatnou postavou, ktorú by bolo možné pomenovať veľkým písmenom – „Architektúra“, ako o nej písal vizionár sovietskej avantgardy, architekt Konstantin Meľnikov (1890 – 1974). Tak to bolo i v jemu venovanej dokumentárnej opere *Meľnikov. Dokumentálna opera* (*Meľnikov. Dokumentárna opera*, réžia Anastasij Patlaj) od skladateľky Nany Grinštejovej. Tvorcovia ju zasadili do autentického priestoru (scén) Múzea Meľnikovových (filiálka Múzea architektúry A. V. Ščuseva – krídlo Ruina v Moskve), ktoré je venované dielu Konstantina Meľnikova a jeho syna, výtvarníka Viktora Meľnikova.

Lev Dodin: *Strach Láska Zúfalstvo*. Malýj dramaticeskij teatr – Teatr Jevropy, Petrohrad, premiéra 10. 5. 2017. Foto tlačové oddelenie festivalu Zlatá maska 2018. Snímka Viktor Vasiliev.

Aj táto inscenácia dokázala, že dokumentárne divadlo je v Rusku stále silným a neustále sa rozvíjajúcim žánrom. Vznikla v rámci výskumného výstavno-divadelného projektu múzea a jej text je zostavený z materiálov z rokov 1907 – 1974 (deníkov, listov, dokumentov), z ktorých mnohé neboli doposiaľ publikované. Dielo zachytáva zrod Meľnikovovej lásky k architektúre, jeho študentské roky, úspešný začiatok kariéry i to, ako jeho pavilón na výstave v Paríži v roku 1925 reprezentoval vo svete ešte nie všetkými prijaté sovietske Rusko. Ťažiskovým bodom hry je obvinenie Meľnikova z formalizmu v roku 1927, ktoré ho na tridsať rokov odlúčilo od jeho profesie. Prežil ich v dome na Krivoarbatskom pereulku, ktorý sám naprojektoval. Budova je dnes známa pod menom Dom Meľnikova a stala sa pamätníkom sovietskej avantgardy, tak ako sa Meľnikov stal jeho tvárou. Budova bola manifestom jeho architektonického štýlu, aj útočiskom pred verejnosťou.

Uväznenie otvára umelcovi priestor pre hlbokú výpoveď o vzťahu k svojmu povolaniu, o názoroch na vlastný život a život národa v dobe, keď mohli byť nadčasové vízie o architektúre dôvodom na likvidáciu mysle jedinca. Paradoxne, Meľnikov vo väzení nachádza obrovskú vnútornú slobodu a istotu, že jeho život bude pokračovať v jeho stavbách, pretože na jeho dielo sa nezabudne: inscenácia sa končí slovami „Som slobodný“. V príklone k hudobno-divadelnej dramaturgii podporila tvorcov nepochybne aj Meľnikovova myšlienka, niekoľkokrát citovaná v inscenácii: „Architektúra – to je hudba zachovaná v kameni.“

Inscenátori nechali rozozvučať kamene múrov Múzea Meľnikovových, kopírujúc stavbu múzea v jeho troch priestorových rovinách, čím opäť vznikli tri „mytologické“ svety – minulosť, prítomnosť a budúcnosť (scénografia Šifra Každan). Na príze-

Nana Grinštejnová: *Meľnikov. Dokumentárna opera*. Muzej architektury im. A. V. Ščuseva – fligel' Ruina, Moskva, premiéra 16. 12. 2017. Réžia Anastasij Patlaj. Foto tlačové oddelenie festivalu Zlatá maska 2018. Snímka Šamiľ Chasianzianov.

mí múzea dvaja herci – mladý a starý Meľnikov – prechádzali po chodníkoch svojej minulosti, od mladosti po starobu. Z poschodia nad nimi ich sledoval chór operných spevákov z Ansámbľu sólistov divadla hlasu La Gol (Ansambľ solistov teatra golosa La gol) a architektova životná láska, manželka Anna Gavrilovna. Na rovnakom poschodí boli usadení diváci, čo im umožňovalo výhľad na všetky tri roviny inscenácie – prízemie, poschodie i priestor pod povalou, kde viseli dve projekčné plátna. Striedali sa na nich zábery na exteriér aj interiérov Meľnikovovho domu i archívne materiály so živými prenosmi kamier, ktoré sledovali oboch predstaviteľov Meľnikova, voľne sa pohybujúcich medzi múrmi. Tým, že sa herci medzi stenami niekedy strácali z dohľadu diváka i kameramanov, no ich hlasy oživujúce Meľnikovove spomienky bolo stále počuť, vznikol unikátny dojem, akoby k divákovi prehovárali samé múry. Stretnutie minulosti a súčasnosti umocňoval prítomný výhľad z veľkých okien v stenách múzea, vytvárajúci kompozíciu historických stien budovy a architektúry súčasnej Moskvy nachádzajúcej sa za týmito múrmi, v ktorých kameňoch zostala zachovaná Meľnikovova architektonická hudobná symfónia.

S pamäťou miesta – duchom budovy bola úzko zviazaná aj imerzívna inscenácia¹² *Vernuvšjesia* (Navrátiť sa) na motívy hry Henrika Ibsena *Strašidlá* (réžia Viktor Carinha, Mia Zanette a Migel), nominovaná na Zlatú masku 2018 v kategórii experimentu. Herci Divadelnej skupiny YBW (Teatraľnaja kompanija YBW) oživilí príbeh Ibsenovej drámy na celej ploche trojposchodovej moskovskej vily na ulici Daškov pereulok. V jej do detailov zariadených, ponuro nasvietených a dymom zahalených izbách sa diváci mohli slobodne pohybovať v anonymných bielych maskách, dodržiavajúc vopred stanovené pravidlá. Nemohli si skladať masky, používať mobilné

¹² Tento žáner je v súčasnom Rusku veľmi populárny.

telefóny, rozprávať ani dotýkať sa hercov – hoci tí sa divákov dotýkať mohli a aj tak robili. V množstve strašidelných izieb, tajných chodieb a zákutí diváci bezprostredne narážali na postavy hry a ich znovu ožívajúcich duchov, pričom diváci v bielych maskách boli pre hercov ďalšími ožívajúcimi duchmi budovy, ktorí ich prenasledovali. Diváci sa stali súčasťou ich príbehov – v totálnej blízkosti sledovali pokus o samovraždu, vraždu, pichanie si morfia, rodinné či milenecké hádky, milovanie. Mohli postavy „stalkovať“ z izby do izby, pokiaľ sa nerozhodli venovať pozornosť ďalšiemu príbehu, na ktorý po ceste natrafili. Neraz to bolo na najneočakávanejších miestach – napríklad, keď idúc chodbou medzi izbami zrazu našli postavu ležúcu po stropce nad nimi. Po skončení predstavenia mali diváci možnosť uvoľniť sa z intenzívneho zážitku v „Ibsen bare“, kde si mohli posediť či zatancovať pri príjemnej živšej hudbe.

Neobyčajný spôsob vyrovnávania sa s traumatickou minulosťou za múrmi vlastného domu predstavila aj súčasná ruská opera *Proza* (Próza), s libretom na motívy poviedok Jurija Mamlejeva *Ženich* (Ženich) a Antona Čechova *Step* (réžia, libreto a hudba Vladimir Rannev; Elektroteatr Stanislavkij, Moskva). Manželská dvojica v nej vyslobodí z väzenia šoféra, ktorý zrazil a zabil ich štvorročnú dcérku Naďu, aby ho vychovali a oženili s portrétom zosnulej. Po svadbe sa šofér Váša stáva despoticným tyranom, ktorému rodičia slúžia, aby tak zabezpečili dcérino šťastie. Opera zaujala nielen neobyčajným námetom, ale tiež jeho spracovaním – herci sa stali súčasťou kompozície projektovaných komiksových obrázkov s textami libreta, niekedy boli dokonca projektovaní aj oni sami.

O prepojení budovy s ľudským telom vypovedala v rámci Russian Case aj lecture-performance uznávanej dramaticky Tatiany Gardejevovej a tanečnice a choreografky Jekateriny Bondarenkovej *Ostanovka zimnim večerom u lesa* (Zastávka pri lese počas zimného večera), ktorá vznikla v aktuálnej sezóne v Centre Mejerchoľda. Tentokrát nešlo o vnútornú späťosť, ale o späťosť z perspektívy mestských ulíc, na ktorých sa budovy ako scénografia ľudských príbehov nachádzajú.

Popri imerzívnom divadle je v Rusku novým populárnym trendom „city-dwellers' theatre“ – „divadlo obyvateľov“, ktoré vzniká spoluprácou profesionálnych režisérov a dramatikov s obyvateľmi mesta. Čoraz viac Moskovčanov vytvára vlastné performancie, show, píše poéziu a prózu, točí filmy na mobilné telefóny, vytvára plagáty a pod. Dramatička Saša Denisovová a choreograf Konstantin Čelkajev vytvorili v spoločnej réžii a scénografii „s Moskovčanmi pre Moskovčanov“ performanciu *Protokol*, ktorá kombinuje súčasný tanec s princípmi dokumentárneho divadla. Stret súčasnosti a minulosti bol nosnou témou i v produkcii *MEMORIAE*, nominovanej na Zlatú masku 2018 v kategóriách inscenácia súčasného tanca a choreografia. Autori a zároveň interpreti Konstantin Matulevskij a Sofia Gajdukovová prostredníctvom nezávislého projektu vytvoreného na Druhej scéne divadla Sovremennik podľa vlastných slov uvažovali o tom, „ako transformácie pamäti ovplyvňujú život človeka. Ako by sa menili ľudské osudy, keby si ľudia nepamätali?“¹³ Do svojho vystúpenia zapojili aj hovorené slovo, napríklad prostredníctvom starých nahrávok.

Architektúra zohrala dôležitú úlohu nielen v prepojení s telami hercov, ale i s telami bábok. Hrací priestor moskovského divadla Bojarské komnaty (Bojarskije palaty), tvorený stenami z červených tehál, sa stal scénografiou bábkovej inscenácie

¹³ Citovné podľa <http://www.goldenmask.ru/spect.php?id=1555&cat=7&snom=1&year=24> [cit. 18. 4. 2018].

Vladimir Rannev: *Próza*. Elektroteatr Stanislavskij, Moskva, premiéra 20. 11. 2017. Réžia Vladimir Rannev. Foto tlačové oddelenie festivalu Zlatá maska 2018. Snímka Olimpija Orlovová.

Don Kichote. Poslevkusije (Don Quichote. Pachuť) v réžii jedného z najlepších ruských umelcov venujúcich sa bábkovému divadlu Jevgenija Ibragimova (ním režírovaná bábková inscenácia Ostrovského *Snehulienky* v Kostromskom divadle bábok si tento rok odniesla Zlatú masku za scénografiu Emila Kapeľuša a Julie Michejevovej). V inscenácii podľa Cervantesovho románu, ktorá vznikla ako spoločný projekt divadla Masterskaja Dmitrija Brusnikina, divadla Praktika a mládežníckeho projektu Zväzu divadelníkov Ruskej federácie s názvom Start Up Moskva, umelec predviedol, ako majstrovsky dokáže sprostredkovať divákovi sediacim v tesnej blízkosti na mikroskopicky malom priestore (kapacita inscenácie je desať divákov) veľkolepý zážitok, plný fantázie a rojčenia o lepšom svete. Malinké, len niekoľkokocentimetrové figúrky, ktoré v zábleskoch svetla vytvárali na stenách divadla zväčšené tieň, pri hudbe so španielskymi motívmi nesmierne citlivo a až detsky radostne rozohrali fragmenty Cervantesovho románu.

Pamäť miesta a autenticnosť minulosti oživilí herci aj v priestoroch Múzea histórie GULAG-u v bábkovej inscenácii *Deň dlhší ako ľudský vek* (Múzeum istorii GULAGa i tvorčeskoje objedinenije Taratumb/Múzeum histórie GULAG-u a tvorivého združenia Taratumb), vytvorenej podľa románu Čingiza Ajtmatova v adaptácii Oľgy Šajdullinovej¹⁴, ktorá opäť priniesla prelínanie troch časových rovín – prítomnosti, minulosti i budúcnosti. Román zachytáva atmosféru stalinizmu a očakávania zmien

¹⁴ V roku 1987 uviedol Poetický súbor Novej scény adaptáciu románu Viačeslava Spesivceva v réžii Martina Kákoša.

Čingiz Ajtmatov – Oľga Šajdullinová: *Deň dlhší ako ľudský vek*. Muzej istorii GULAGa – tvorčeskoje objedinenije Taratumb, premiéra 14. 4. 2017. Foto tlačové oddelenie festivalu Zlatá maska 2018. Snímka Sergej Michejev.

po smrti diktátora. Inscenácia zobrazuje železničiara Edigeja Žangeldinova, prezývaného Búrľivý Edigej, ktorý žije na zastrčenej staničke Búrľivá uprostred Sary-Ozeckej stepi v Strednej Ázii. Dotknutý smrťou priateľa, ktorého sa snaží pochovať na pohrebisku predkov, kde sa už nepochováva, Edigej rekapituluje životné osudy a postoje. Stretáva sa s dedinským učiteľom Abutalipom Kutymbajevom, bývalým vojenským zajatcom a neskorším partizánom v Juhoslávii, ktorý píše spomienky na vojnu, rozpráva o ťažkých životných skúsenostiach, a zároveň zbiera dávne povesti. Román aj inscenácia pracujú s archaickým mýtom a legendami, stredoeurópskou a ázijskou tradíciou. Realistická línia príbehu sa zároveň prelína so science-fiction – dej rámčuje spoločný let sovietskych a amerických kozmonautov z blízkeho kozmodrómu, ktorí v rámci vesmírneho programu objavujú novú planétu Náruč lesa. Režisér ponúkol veľmi citlivé prepojenie bábok (vo veľkosti približne 40 cm) so živými hercami, ktorí sa s nimi raz stotožňovali, inokedy ich nechávali žiť vlastným životom. Herci sa vtedy menili na ich partnerov, alter ego, dušu sledujúcu ich osud z vtáčej perspektívy pozorovateľa, rozprávača príbehu. Tento princíp podporila aj scénografia, vytvárajúca na neveľkom priestore step ohraničenú funkčnou železničnou traťou, po ktorej chodil vlak. Herci k nej mali prístup zo všetkých strán, s bábkami však hrali aj mimo nej. Výnimočnosť inscenácie akcentovala skutočnosť, že všetky použité rekvizity boli skutočnými exponátmi Múzea histórie GULAG-u. Z každého predmetu vyžaroval jeho vlastný príbeh, ktorý umocňoval prežívanie bábok zrkadliace sa na ich malých tvárach a v pohyboch citlivo vedených bábkohercami. Inscenácia bola nominovaná na Zlatú masku 2018 v kategórii bábková inscenácia, v ktorej napokon

aj zväfázila, a tiež v kategórii scénografia (Viktor Nikonenko). Moskovské tvorivé združenie Taratumb sa na Russian Case predstavilo aj s ďalšou bábkovo-animovano-ilustrovanou inscenáciou *Kak najti Viflejem* (Ako nájsť Betlehem; réžia Anton Kaliparov a Oľga Šajdullinová), ktorú vytvorilo v spolupráci s Moskovskou filharmóniou. Herci s drobnými bábkami rozohrali na malom hracom priestore veľký príbeh pre deti i dospelých, plný nehy a emócií, o dievčatku Kati, ktoré sa vydá na cestu, aby zablahoželalo narodenému Ježiškovi v Betleheme.

Podobne ako v inscenácii *Deň dlhší ako ľudský vek*, železnica zohrala dôležitú úlohu aj v projekte Alexandrijského divadla z Petrohradu *Čuk i Gek* (Čuk a Gek) na motívy rovnomennej detskej rozprávky Arkadija Gajdara z roku 1939. Príbeh dvoch moskovských chlapčiek, ktorí sa s mamou vydajú na cestu vlakom za otcom pracujúcim v tajge na Sibíri, prepoil režisér Michail Patlasov s osobnými svedectvami o vrcholnom období stalinských represíí v rokoch 1937 – 1938. Postaviac do úzkej a dramatickej spojitosti rozprávkový sujet s hrôzami pracovných táborov, poukázal na nutnosť uchovávanía osobných spomienok na obdobie, ku ktorému je ťažké sa vracaf. Chlapci, ktorých hrajú dospelí herci, sú namiesto radostného dobrodružstva konfrontovaní s postavami väzňov a strážnikov. Tie okolo nich ožívajú v nočnej temnote (ich tváre sú cez zábery kamery naživo premietané na horizonte javiska) a čítajú svoje spomienky z táborov. Inscenácia zdôrazňujúca dôležitosť pamätania a pripomínania si hrôz minulosti bola ocenená Zlatou maskou 2018 v kategórii činohra malej formy.

Múzeum ako médium spojenia histórie s pohľadom do budúcnosti vykreslila tiež performancia mokumentárnej hry¹⁵ podľa textu Natalie Borenkovej *Muzej inoplanetno-go vtorženija* (Múzeum mimozemského vpádu) na motívy románu Herberta Wellsa *Vojna svetov*. Inscenácia moskovského Divadla vzájomných akcií (Teatr vzaimnyh dejstvij; réžia a scénografia Šifra Každan, Alexej Lobanov, Ksenija Peretruchinová), nominovaná na Zlatú masku 2018 v kategórii experimentu, dokumentárnym spôsobom prezentovala fiktívnu mytológiu. Cestou podobenstva poukázala na uzavretosť, až xenofóbiu sovietskeho človeka na sklonku osemdesiatych rokov. Príbeh rozpráva o mierumilovnej návšteve mimozemšťanov v Tomskom regióne v roku 1989. Sovietски obyvatelia cudzích návštevníkov vo fiktívnej dokumentovanej udalosti z histórie nielen neprijali, ale čím viac im mimozemšťania demonštrovali svoju priateľskosť, tým agresívnejšími sa voči nim stávali. Zvolenou formou inscenácie – prechádzkou po fiktívnom múzeu – priviedli tvorcovia divákov, ktorí si prehliadali artefakty mimozemskej civilizácie či model sovietskej dedinky s miniatúrnymi figúrkami vojakov, pred návštevou z vesmíru k osobnému zážitku a uvedomeniu si vlastných pocitov zo stretnutia s neznámym. Dvojhodinová prehliadka sa končí osamoteným prechodom cez dlhú úzku chodbu, na konci ktorej svetielkuje fľaša s jediným preživším mimozemšťanom. Pozrieť na neho znamená čeliť vlastnému strachu.

Tvorcovia inscenácií prezentovaných v rámci Russian Case i Zlatej masky 2018 vo svojich umeleckých prístupoch k minulosti často prinášali nápadité kombinácie moderných výrazových prostriedkov súčasného divadla, ktoré prepojiли s odkazmi na umenie z čias socializmu, aby tak zdôraznili jeho vizionárske – nadčasové prvky. Z roka na rok sa čoraz viac potvrdzuje nenávratnosť delenia na klasické divadelné žánre a experimenty. Prekračovanie hraníc formy i obsahu sprevádzalo tento rok

¹⁵ Mokumentárna hra pracuje s fikciou vydávanou za pravdu, dokument, príp. iný žáner spracúvajúci neexistujúcu udalosť, ktorú vydáva za skutočnosť.

vykročenie z tieňov minulosti – potreba demýtizácie histórie, otvorenia sa, pomenovania a vyhnania démonov národnej i osobnej minulosti. Jednotlivé zložky inscenácií pritom spájala snaha o zachovanie poriadku sveta vo všetkých troch rovinách – minulosti, prítomnosti i budúcnosti –, pretože práve vyrovnanie sa s minulosťou vytvára prítomnosť a určuje budúcnosť. Dôležitým sa pritom stalo poznanie, že ani nastolenie rovnováhy sa neobíde (slovami inscenácie, ktorá si odniesla Zlatú masku za činohru veľkej formy) bez „strachu, lásky a zúfalstva“.

THEATRE AS ARCHITECTURE OF MEMORY AND NATIONAL IDENTITY. RUSSIAN CASE – GOLDEN MASK 2018

Zuzana SPODNIAKOVÁ

The author focuses on selected productions of this year's special program category of the Russian Theatre Festival Golden Mask 2018 – Russian Case in Moscow. The comparison of the latest productions of different genres and artistic aesthetics reveals the common interest of their creators in urgent socio-cultural and historical-political themes. The Russian Case category introduced Russian theatre this year as an increasingly active tool for social engagement, which is concerned with the present or the past of the nation or individual. With the vision of a better future, creators confront themselves with collective and individual memories and seek ways to cope with them in an artistic and human way.

Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy APVV č. 15-0764 – Slovenské divadlo a súčasná európska divadelná kultúra – kontinuita a diskontinuita. Text vznikol v rámci doktorandského štúdia v Ústave divadelnej a filmovej vedy CVU SAV (externá vzdelávacia inštitúcia Katedry estetiky na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre), školiteľ Miloš Mistrík.